

W podszycie stwierdzono poza wiciokrzewem: leszczynę *Corylus avellana*, kruszynę *Rhamnus frangula*, jarzębinę *Sorbus aucuparia*, szakłak *Rhamnus cathartica*, trzmielinę *Evonymus europaea* oraz dąb szypułkowy. Najbardziej naturalny skład roślinności zachował się w pododdziale 241 b, gdzie występuje drzewostan olszowy pochodzenia naturalnego z typowym runem i podszytem, zajmujący zatorfiony fragment doliny rzeki Jeziorki.

Pomimo poszukiwań nie natrafiono w literaturze fachowej na opis, bądź wiadomości o tym ciekawym stanowisku wiciokrzewu pomorskiego.

Liczebność krzewów *Lonicera periclymenum*, ich dorodność, a także stwierdzenie wielu oderwanych stanowisk świadczy niewątpliwie, że piękny ten krzew znalazł na terenie Uroczyska Biele bardzo dobre warunki wzrostu i rozwoju. Rozmiary i rozprzestrzenienie tej rośliny świadczą również, że wiciokrzew znajduje się tu już od dawna.

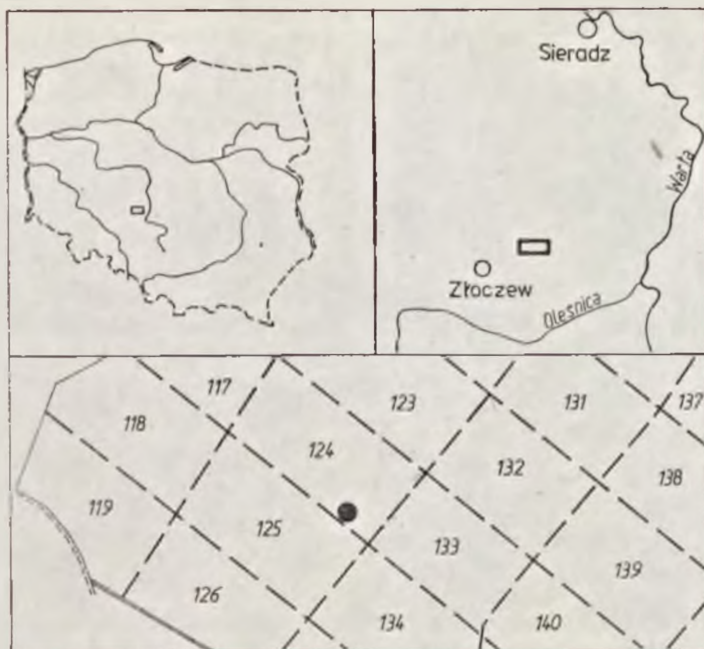
Dla skutecznego zabezpieczenia tego stanowiska wiciokrzewu pomorskiego podjęto kroki, celem utworzenia tu rezerwatu częściowego (ryc. 1), który swymi granicami objąłby tereny, gdzie omawiany krzew występuje najliczniej, wraz z zachowanym fragmentem naturalnego lasu olszowego.

Czesław Łaszek

Nowe stanowisko cisa *Taxus baccata* w lesie pod Sieradzem

Zdawałoby się, że rozmieszczenie cisa w Polsce jest dobrze poznane i że zarejestrowano już jego wszystkie naturalne miejsca występowania. Od dawna gatunek ten zwraca uwagę przyrodników i leśników. Jego stanowiska są skrupulatnie notowane a rozmieszczenie przedstawiane na mapach (por. Browicz i Gostyńska-Jakuszevska 1969). Mimo to istnieją jeszcze nie znane dotychczas stanowiska tego gatunku, które udaje się czasem odkryć zupełnie przypadkowo. Takie nowe miejsca występowania cisa na stanowisku naturalnym znalazłem w marcu 1978. Znajduje się ono w środkowej części dużego kompleksu leśnego, w uroczysku Pyszków na południe od Sieradza w pobliżu wsi Huta Szklana.

W oddziale 124 tego uroczyska (ryc. 1), należącego do nadleśnictwa Złoczew, rośnie jeden egzemplarz cisa w ubogim grądzie z drzewostanem złożonym z brzozy brodawkowatej, świerka, graba i buka; 15 m od cisa przebiega rów odwadniający; rosną nad nim obficie olsza z grabem. Runo jest skąpe, składa się z dość pospolitych gatunków leśnych, jak np.: zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*, żołylinek trójnerwowy *Moehringia trinervia*, kosmatka owło-



Ryc. 1. Stanowisko cisa *Taxus baccata* L. w uroczysku Pyszków k. Sieradza. — The locality of the yew in the primeval forest range of Pyszków near Sieradz

siona *Luzula pilosa*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum* i mech płonnik *Polytrichum attenuatum*. Cis ma pokrój drzewiasty (ryc. 2). Obwód pnia na wysokości 20 cm od ziemi wynosi 28 cm, na wysokości 1,3 m — 25 cm. Wysokość osiąga 4,5 m, rozpiętość korony 4 m. Od strony południowej kora jest uszkodzona, prawdopodobnie uderzeniem siekiery. Korona jest gęsta, igliwie zdrowe, obfite. Jest to osobnik męski, z licznymi kwiatami pręcikowymi. Sądząc z liczby rozgałęzień największych konarów cis ten liczy z pewnością ponad 50 lat. Dla porównania podam, że pień cisa rosnącego przy nadleśnictwie Gidle k. Radomska, w wieku 70 lat miał 22 cm obwodu. Wycinek tego pnia, złamanego przez burzę, przechowywany jest w Zakładzie Botaniki UŁ. Przez analogię można więc oszacować dokładny wiek omawianego cisa z Pyszkowa na 80-100 lat.

Cis w Pyszkowie rośnie w drzewostanie o wieku 60-80 lat, prawdopodobnie powstałym z naturalnego odnowienia po zrębce dokonanym w czasie pierwszej wojny światowej. Stąd duży udział w drzewostanie olszy, brzozy i świerka, a mało dębu. Właśnie ostatniej zimy wykonano



Ryc. 2. Cis w Pyszkowie w marcu 1978. — The yew tree at Pyszków in March 1978. Fot. R. Olaczek

tu trzebież, także w pobliżu cisa. Nie jest wykluczone, że w lesie tym rosną jeszcze inne okazy tego gatunku, nie udało się ich jednak dotychczas odnaleźć. Zapewne w przeszłości na stanowisku tym występowało więcej cisów, które padły ofiarą wyrębów. Być może jednak wyrósł on z nasienia przeniesionego przez ptaki.

Las Pyszków leży na Wysoczyźnie Złoczewskiej na wysokości ok. 183 m n.p.m. W tej części Polski, między Wartą a Prosną, spotykamy często cisy w licznych parkach podworskich. Trzy spośród wielu stanowisk synantropijnych cisa — w oparciu o starszą literaturę — trafiły na mapę rozmieszczenia cisa w *Atlasie rozmieszczenia drzew i krzewów*

(Browicz i Gostyńska-Jakuszevska 1969): Wieluń, Dzieńtrzkowice, Wola Wiązowa. Czwarte stanowisko — Kraszewice koło Kalisza — podane było przez Matuszewskiego (1904) bez bliższych szczegółów, jedynie że jest to „pojedynczy dziko rosnący egzemplarz”. Stanowiska tego nikt później nie potwierdził, choć jest powtarzane za Matuszewskim przez Sokołowskiego (1921), Szulczewskiego (1951) oraz Browicza i Gostyńską-Jakuszevską (1969). Nie wiemy więc, czy ono jeszcze istnieje i czy było to rzeczywiście stanowisko naturalne. Pyszków jest zatem obecnie jedynym pewnym stanowiskiem naturalnym cisa na dość rozległym obszarze niziny południowielkopolskiej. Ze względu na rzadkość występowania, wręcz unikalną w tej części kraju, cis w Pyszkowie powinien być pilnie strzeżony przez leśników i wojewódzkiego konserwatora przyrody.

Sądzę również, że jest to dobra okazja, aby próbować restytuować cisa w tym drzewostanie. W pobliżu rosnącego okazu powinno się posadzić choćby kilkadziesiąt sadzonek wziętych ze szkółek lub z miejsc obfitego występowania i odnawiania się cisa, np. z rezerwatu Jasień. Przez aktywną ochronę, przez stworzenie liczebnej populacji drzew obu płci o szerszym zasobie genowym, dalibyśmy cisowi lepszą szansę przetrwania na nowoodkrytym miejscu.

Na marginesie tej notatki nasuwają się pewne refleksje. Mamy wprawdzie dość obfitą literaturę florystyczną i zbierając z niej dane możemy przedstawić rozmieszczenie nawet rzadkich gatunków roślin na mapie punktowej, na której liczba stanowisk przedstawia się imponująco. Jest to jednak obraz sumy wiedzy historycznej o tych roślinach. Nasza wiedza aktualna i w pełni wiarygodna o zasobach żywych licznych składników naszej flory jest natomiast bardzo skromna. Uwaga ta dotyczy również roślin zagrożonych w swym istnieniu!

Znalezienie cisa koło Sieradza posiada symboliczną wymowę. To tutaj, w miasteczku Warta pod Sieradzem, król Władysław Jagiełło w roku 1423 wydał prawo zakazujące niszczenia cisa w lasach. Może tej królewskiej opiece zawdzięczamy to, że w 555 lat później znajdujemy jeszcze żywe cisy w naszych lasach.

Romuald Olaczek

PIŚMIENNICTWO

Browicz K., Gostyńska-Jakuszevska M. 1969 *Tarus baccata* L. — *Cis pospolity*. Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce, z. 8.

Matuszewski A. 1904 *Krótki rys botaniczny powiatu kaliskiego i sąsiednich*. Pam. fizjogr. 18: 47—63.

Sokołowski S. 1921 *Cis na ziemiach polskich i w krajach przyległych*. Och. Przyr. 2: 4—22.

Szulczewski J. W. 1951 *Wykaz roślin naczyniowych w Wielkopolsce dotąd stwierdzonych*. PTPN, Pr. Kom. biol. 12,6: 1—128.

OCHRONA ZWIERZĄT

Zimorodek w rejonie Drawy i Noteci

Z coraz bardziej zmniejszającą się ilością nie zanieczyszczonych wód idzie w parze zanikanie niektórych gatunków ptaków. Do tych gatunków należy zimorodek *Alcedo atthis* (L.), jeden z najpiękniej upierzonych ptaków krajowych. Zimorodek był w Polsce zawsze dość rzadki, a obecnie zalicza się go nawet do gatunków ginących. Pragnę zatem poinformować o znanych mi stanowiskach zimorodka w rejonie Drawy i Noteci.

Od trzech lat obserwuję gnieźdzenie się pary zimorodków nad rzeczką Człopią, na odcinku przepływającym przez pas śródleśnych torfiastych łąk i pastwisk, pomiędzy Jeziozem Łokacz koło miasta Krzyż a rzeką Drawą, do której Człopia wpada. Zimorodki widuje się tu najczęściej niedaleko mostku na Człopi, w pobliżu wodociągów miejskich Krzyża, siedzące na kołkach melioracyjnych nad lustrem wody.

Jedna para ptaków gnieździ się również nad brzegiem wspomnianego wyżej jeziora na jego północnej, mniej uczęszczanej stronie.

Następną parę obserwowałem nad Drawą w niewielkiej odległości od osady Stefanowo, położonej od Krzyża około 4 km w kierunku miejscowości Przesieki. Obserwowałem również zimorodka nad Notecią w sąsiedztwie miejscowości Stare Bielice (woj. gorzowskie) w pobliżu mostu na drodze Krzyż — Stare Bielice — Drezdenko.

Stosunkowo duża ilość czystych wód na wymienionym terenie sprawia, że zimorodek ma tu jeszcze dobre warunki bytowania. Informacje wskazują, że jest tu więcej stanowisk tego pięknego ptaka.

Lesław Gralicki